

lim V. V. da ove delo posvetim Vašem imenu.

Cetinje 25 sept. 1899

Dragutin Ilić.

4.

Ulcinj, 19 okt. 1899

Vaše Visočanstvo,

Pre nego li pokušam, da Vam prikažem utisak duše, što ga u Ulcinju osetih, neka mi dopusti Visočanstvo, da se i ovom prilikom zahvalim na uzvišenoj pažnji, koju mi, do danas, iskazivaste.

Meni je vrlo prijatno bilo ovo putovanje morem, duž onih gorostasnih sumornih krševa, koji kao nepristupni bedemi sa svojim glavicama i liticama ogledaju u debele talase mora. Kod Bara, gde sam se uistini prijatno iznenadio, posmatrajući guste maslinove šume, imala je naša lađa posetu. Njezino Visočanstvo mlada knjeginja i Prestolonaslednik nadali su se, da su s ovim brodom došle neke naručene stvari za Njih, pa su i sami došli na brod. Bili su tu više od pola sahatu pa smo pili kafe i piva a zatim ih ispratismo Njihovoj barci. — Mladenci su i zdravi i vrlo raspoloženi. Vidj se da im godi ovo gnijezdance među pitomim maslinama.¹¹⁾

Zaista, ja nisam u stanju, da Vam iskažem svoje osećanje, koje me zahvati, kad ugledah Srpsko primorje, sa Barom i Ulcinjom, kojima u istini predstoji velika budućnost, ako im se u ekonomskoj politici ukaže onoliko pažnje koliko po svome značaju zaslužuju. Oh, kako mi slučajno, gledajući na ova dva »prozora« pade na um jedan momenat iz ekonomsko političke istorije negadašnje Prajske, kada se pripravljala za buduću veličinu svoju. Kad bi srpski Fridrih

¹¹⁾ U blizini crnogorske primorske varoši Bara (Antivari) podignut je posle oslobođenja (1878), uz samu obalu morskog dvorca »Topolica«. U tom dvorcu proveli su prve godine svog bračnog života crnogorski prestolonaslednik Danilo i prestolonaslednikova Milica (ranije Juta) rođ. Meklenburg-Strelitz.

imao uza se samo jednoga Stajna, samo jednoga, šta bi se moglo u roku od desetine godina uraditi, i kakav bi ekonomski progres doživela Crna Gora u tome vremenu? Ovako je Ulcinj samo čarobni kutić zemlje, zapušteni raj, i to u potpunom smislu raj, u kome ja i moja supruga predstavljamo praoca Adama i pramajku Evu, t. j. ako imamo na umu, da su i oni bili prinuđeni kvartirati pod vedrim nebom ili pod krovom kakve granate masline.

Nema spora, Ulcinj je lep, Ulcinj može biti i čaroban, ali priroda ma kako bila lepa, brzo zasiti estetsko uživanje duha, ako se u njojzi ne nađe bar malo udobna kvartira a uz to i ponešto duhovne hrane, bez koje je sve tako pusto. A ovde baš toga dvoega nema! — U celom Ulcinju ja nisam mogao naći ni jedne jedine sobice, izuzimajući jednog malenog sobijutka, u kome nema ni najnužnijih stvari za stanovanje. Da li je ovaj svet uistini toliko sirotan, ili još ne opaža potrebu uljudnog stana, ja ne znam; tek ovo je ogroman nedostatak, koji preči strancima da se ovde duže zabave (izuzimajući, valjda, one iz Turske).

Iako mi je žao da se rastanem sa ovom lepom okolinom, za koju je bog učinio sve, a ljudi ništa, ja ipak moram da to učinim. Topla kupatila u morskoj vodi, koja moja supruga mora upotrebljavati, ovde joj niko ne smem dozvoliti, baš zbog nepodesnosti samooga stana.

Nadam se, da će mi V. Visočanstvo dozvoliti da potražim za zimus Novi, ako t. j. i tamo mognem naći stana, ako već nisu svi zauzeti.

Sutra ću pisati Nj. V. Kraljici Nataliji.¹²⁾ Kako ću u tome pismu izložiti i Vaš pozdrav, to ću Vam koncept dotičnog pisma poslati.

Molim V. Visočanstvo da i ovom prilikom primi uverenje moga odanog poštovanja

Dragutin Ilić.

(Svršiće se)

¹²⁾ Natalija, rođ. Keško, od 1875—1889 knjeginja i kraljica srpska. Krajem 1888 razvela se od svog supruga kralja Milana Obrenovića. 1891 proterana je iz Srbije.

PUBLIKACIJE.

Vrhovnik Ivan, Trnovska župnija v Ljubljani (Ljubljana, 1933. »Učiteljska tiskarna« v Ljubljani. Str. 447.).

Jedna od mlađih župa ljubljanskih, osnovana za cesara Josipa II, jeste župa trnovska, nazvana tako po današnjem predgrađu, nekadašnjem posebnom selu Trnovo. To je župa koja se prostire po prilici između že-

lezničke pruge Ljubljana—Trst i Ljubljance te zauzima zapadno-južni deo gradskog teritorija; gradska jezgra te župe su već spomenuto Trnovo i Krakovo, oboje neposredno nad Ljubljanicom, na njezinoj levoj obali. U trnovskoj je župi vrlo dugo, od 1891 do 1918, bio župnik, a i sad tamo živi kao umirovljeni župnik g. Ivan Vrhovnik (r. 1854 u Ljubljani), vrlo zaslužan slovenački patrijot

i plodovit lokalni historik. Gosp. Vrhovnik, kojemu je sad 80 godina, napisao je eto istoriju svoje župe, i to tako detaljiranu, da će se naći malo župa, kojih bi istorija tako detaljno bila opisana. Prikazuje se geografski položaj župe («prostori zupnije» vrlo je nezgodan izraz), prošlost Krakova i Trnova (oga?), gospodarski život, karakter i običaji stanovnika, bolesti i elementarne nesreće («nezgode» je za to nepodesan izraz), poteškoće ratnih vremena, školstvo i prosveta, topografija, svetišta, župa kao takva, svećenstvo, verski život, dobrotvornost, podaci iz župnih matrica — a kod svakoga od tih poglavlja minuciozno je podana statistika, o pojedinim kućama; malone o svakom objektu koji se nalazi u župi, znade on nešto reći. U toku od 42 godine, što g. Vrhovnik živi u župi on je od najstarijih svojih župljana štošta doznao, što bi se bilo (kad se radi o sitnim objektima) svakako izgubilo, da nam nije g. Vrhovnik u ovoj knjizi zabeležio.

F. I.

*

Vrhovnik Ivan, Ivan Vrhovec (Doneski k njegovemu življenjepisu in bibliografija njegovih del). Izdala zgodovinska sekcija Muzejskega društva za Slovenijo. V Ljubljani, 1933. Str. 70.

Historijska sekcija ljubljanskog Muzejskog društva izdala je ovu monografiju, životopis lokalnog historika profesora Ivana Vrhovca, rođenog u Ljubljani 1853, († 1902). Vrhovec se je prokušavao u beletristici, napisao više kompilacionih historijskih radnja, popularnih geografskih i istorijskih spisova, al sve je to išlo u zaborav; trajnu imadu vrednost njegovi radovi, koje je sastavio na osnovi arhivskog materijala, a to su osobito: »Topografski opis Ljubljane in zgodovina mestnega zastopa v minulih stoletjih«. Po arhivaličnih virih (Letopis »Maticе Slovenske« 1885), dalje: »Ljubljanski meščanje v minulih stoletjih kulturno-historične študije, zajete iz ljubljanskega mestnega arhiva. VI + 283 (Iste godine nemačka preradba »Topografije« itd.: »Die wohlhobl. Landesfürstl. Hauptstadt Laibach« itd., Selbstverlag). — Godine 1891 izdao je Vrhovec knjigu: »Zgodovina Novega mesta« (str. 316); u narednim godinama objavio je više manjih izvornih radova, tako u »Ljubljanskom Zvonu« 1894 (na pr.: Prva izprehajališča in prvi javni nasadi v Ljubljani), god. 1895 o »Razbojnikih na Kranjskem«. »Odklejštoje ljubljanski mostovi«, a u »Zabavnoj knjižnici« Maticе Slovenske (1895) raspravu: »Čolnarji in brodniki na Ljubljani in Savi«, god. 1898 u Letopisu Maticе Slovenske: »Meščanski špital« (u Ljubljani) itd. — Na par mesta Vrhovnikove rasprave nisu ispu-

njene godine, tako na str. 31⁵⁰, 39⁶¹, 58 sub god. 1885.

F. I.

*

Gazi Husrevbegova Spomenica o četiristogodišnjici njegove džamije u Sarajevu 1530.—1930. Islamska dion. štamparija. Sarajevo 1932. Str. 168 + XLII.

Za četiristotine i šezdeset godina turske vlasti u Bosni (1418.—1878.) izmijenila su se dvjesto šezdeset i četiri bega i paše, kako vidimo iz Bašagićeve »Kratke i upute u prošlost Bosne i Hercegovine 1463.—1850.« (Sarajevo, 1900. Str. 177.—183.). Tako česte promjene u upravi nijesu bile zacijelo u korist zemlje, jer u osamnaest mjeseci ni najbolji upravitelj, koji uz to svaki čas očekuje izmjenu, ne može stvoriti čudesa. U prvo vrijeme otomanske vlasti nalazimo dosta begova, koji su po više godina držali bosanski sandžak. Među svima vladao je najdulje znameniti Husrev-beg, koji je upravljao Bosnom, sa dva prekida, od 1521. do 1541. Husrev-beg bio je princ od krvi, odgojen u carskom saraju, jer je njegov otac Ferhadbeg, poturica iz jedne kneževske obitelji trebinjske, imao za ženu sultaniju Seldžuku, kćer Bajazeta II. Emir Husrev rodio se u Serezu oko 1480. Pouzdano možemo pratiti njegove događaje od g. 1521. kad je njegov sestrić, mladi sultan Sulejman uzeo Šabac i Biograd i nakon toga svrgao Husrev-bega sa smederevskog sandžaka 13. rujna 1521. i poslao u Bosnu, a na njegovo mjesto postavio hrabroga Balibega Jahjapašića, drugoga svog sestrića, koji je osim Smedereva dobio i novi biogradski sandžak. Na Bosni je Husrev-beg po prilici do kraja lipnja 1525., kad nije mogao spriječiti da Ugri pod Krštoforom Frankapanom probiju tursku blokadu Jajca i unesu u izgladnjelu tvrđu živež i ratne potrebe. Kao carev rođak nije bio dugo mazul (kasiran), nego je, čini se, mjeseca studenoga ili prosinca iste godine bio vraćen na Bosnu. Drugi put bila mu je uzeta uprava Bosne pod kraj 1533. i povjerena mu uprava velikog sandžaka smederevskog i biogradskog. Na tom mjestu bio je upravo zamjenik Mehmed-bega Jahjapašića (brata i nasljednika Balibegova), kojega je car bio poveo sa sobom na persijsku vojniciu. Poslije srećno dovršene vojnice, za koje je osvojen Bagdad, vratio je car Mehmed-bega na biogradsku, a Husrev-bega na bosansku stolicu u Vrhbosanje (Sarajevo) negdje mjeseca travnja, gdje je po prilici u sredini veljače 1536. bio umro njegov nasljednik Mehmed-beg Mihalbegović, sin najstrašnijeg turskog četovode pjesmom narodnom i umjetnom proslavljenoga Alibega, sandžak-bega podunavskog. Husrev-beg je upravo na vrijeme otišao sa biogradskog sandžaka, jer je umalo zatim, 15.

ožujka 1536. sultan dao udaviti noću svoga ljubimca velikog vezira Ibrahim-pašu, koji je uživao prije neograničeno povjerenje svoga gospodara i bio prijatelj i zaštitnik Husrev-begov. Otada je Gazi Husrev-beg do svoje smrti 18. lipnja 1541. držao bosanski krajiški sandžak šireći granice carstva na zapad i sjever.

U tim osvajanjima povećao je Husrev-beg znatno svoj i onako veliki očinski imetak, koji je upotrijebio kao velik mecena Sarajeva u dobrotvorne i prosvjetne svrhe: sagradio je najveću islamsku bogomolju u Sarajevu, karakterističnu džamiju, koja i danas nosi njegovo ime; zatim vodovod, dvije medrese (visoke škole) Hanikah i Kuršumliju; dva bezistana (zatvorene tržnice s dućanima), imaret (siromašku kuhinju), musafirhanu (putnički dvor), dvije banje i cijele čaršije s magazama i dućanima. Osim toga obnovio je Carevu džamiju svu i sagradio joj kamenu munaru. Tim svojim građevinama i zavodima učinio je Husrev-beg Sarajevo od turske vojničke kasabe velikom trgovačkom i kulturnom varoši, koja je ostala glavnim gradom zemlje i onda, kad su naskoro njegovi nasljednici prenijeli svoje sjelo u Banju Luku i Travnik. Veći dio zadužbina Husrev-begovih postoji i danas i služi plemenitoj svrsi, koju im je odredio njihov osnivač. Radi toga može se lako razumjeti, da se među muslimanima sarajevskim rodila misao, da četistotu obljetnicu Husrev-begove džamije proslave velikom priredbom. To je bilo učinjeno g. 1932. uz veliko učešće muslimana ne samo iz Bosne i Hercegovine, nego i iz ostalih krajeva. U toj prigodi izašao je zbornik od kojih trideset članaka, u kojima različni autori (C. Truhelka, Fehim Spaho, Mato Bajlon, Muhamed Emin Dizdar, Jusuf Tanović, Aleksandar Wundsam, Alija Nametak, Salih Ljubunčić i Hamdija Kreševljaković, kojemu je bila isprva povjerena redakcija spomenice i koji je sam napisao polovicu svih članaka), osvjetljuju život Husrev-begov, historiju i današnje stanje i djelovanje njegovih nairata. Neki od tih članaka bili su štampani prije (u »Novom Beharu« 1. juna 1930. i drugdje) i ovdje su bili dopunjeni. To je valjalo spomenuti, kao i urednika ili odbor, koji je uredio čitav zbornik.

Knjiga je ilustrovana sa mnogo slika; kod

onih, koje su preuzete iz Truhelkine monografije o Husrev-begu, trebalo je to reći. S pohvalom valja istaći, da su se svi pisci držali mjere i pisali kratke članke, tako da se knjiga čita bez umora.

O Husrev-begu pisali su veće studije po turskim izvorima Fehim Spaho (»Behar«, Sarajevo 1906.—1907. i posebno) i Mirza Saifet (Bašagić) g. 1907., kad se mislilo, da se navršilo četiristo godina, kako je Husrev-beg došao na Bosnu i C. Truhelka, koji je upotrijebio mnogo podataka kršćanskih izvora (»Glasnik muzeja u Bosni i Hercegovini« 1912. i posebno). »Novi Behar« predlažao je 1. juna 1930. da se koji marljiv istorik vješt turskom jeziku pošlje u Carigrad da ondje pregleda sidžile, koji su pisani u vrijeme Husrev-begovo. Ta se želja nije ispunila. O Husrev-begu ima međutim obilje vijesti u štampanim kršćanskim izvorima, koje još nijesu bile iskorišćene. Po njima je piscu ovih redaka uspjelo rasvijetliti jedan taman dosad period Husrev-begova života u članku »Odsutnost Husrev-begova iz Sarajeva god. 1534.—36.« (»Glasnik muzeja u Bosni i Hercegovini XLVI.«).

Truhelka je dao dobru sliku Husrev-begova rada, ali samo na temelju onoga, što su mu mogle pružiti siromašne sarajevske biblioteke i vlastito istraživanje u bogatim dubrovačkim arhivima. Mnogo data o tom periodu bosanske historije ima u potpunom izdanju Samudovih Dijarija, zatim u Laszowskoga Monumenta Habsburgica i Šišićevim Acta comitialia Croatiae (oboje u Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium vol. 35, 36, 38) i drugdje. U tim različnim izvorima nalazi se također obilje vijesti po kojima bi se dala napisati opširna studija o Šibeničaninu Muratu vojvodi¹ ili čehaji (zamjeniku) Husrev-begovu, koji je bio isprva rob, a onda oslobođenik i posinak Husrev-begov, koji je uživao neograničeno povjerenje svoga gospodara i koji je ukopan (g. 1545.) u svom zasebnom turbetu do turbeta svoga poočima u haremu Begove džamije.

Ante Šimčik

¹ Što piše Truhelka i svi drugi prema njemu, da se zvao Tardić, nije nimalo sigurno jer u Sanuda osim Tardich piše se prezime njegova brata pre Zorzi iz Šibenika Faidich i Gaidi.

BILJEŠKE

* Lične vijesti. Za upravnika Muzeja za umjetnost i umjetnički obrt u Zagrebu postavljen je naš suurednik g. Vladimir Tkalčić, dosad upravnik Etnografskog Muzeja u Zagrebu. Na njegovo je

mjesto došao kao vršilac dužnosti g. dr. Božidar Širola, kustos muzeja, i time preuzeo dosadašnje agende g. V. Tkalčića, koji je naš časopis učinio, dalje, organom i Muzeja za umjetnost i umjetnički obrt u Za-